

Petőfi-folklorizáció két székelypetki népballadában

A *Magyar Néprajzi Lexikon* által nyújtott meghatározás szerint, mikor a hivatásos művészet alkotásai a folklór-alkotás folyamatának áramába kerülnek, folklorizációról beszélünk. Ennek ellentéte a folklorizmus, mikor a népköltészet elemei válnak a hivatásos művészet alkotásainak elemeivé.

Irodalmunk történetének folyamán igen gyakori a folklorizmus. Balassi Bálint, Faludy Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Arany János, Tompa Mihály, József Attila, Illyés Gyula, Nagy László, Juhász Ferenc és Kányádi Sándor is szívesen merített a „tiszta forrásból”. Napjainkban a posztmodern irodalom költői is használnak sajátos léthelyzetük, életérzésük megfogalmazására folklórelemeket. Nem hiába írta Erdélyi János az 1800-as évek derekán, hogy „a népköltészet olyan a művelt írónak, mint törzsök a virágnak”.

Petőfi Sándor is gyakran ihletődött a nép költészetéből. Ezért szellemisége, a népivel rokon formaeszközei folytán, költészetének elemei gyakran megtették a visszautat is a népköltészet felé, vagyis folklorizálódtak.

Nemrég a Hargita megyei Székelypetken találtam két népballadát, melyek bizonyítékként szolgálnak az állítotakra. Hadd álljon itt Petőfi *Alku* című verse és összehasonlításként a talált balladák:

Juhászlegény, szegény juhászlegény!
Tele pénzzel ez a kövér erszény;
Megveszem a szegénységet tőled,
De rádásul add a szeretődöt.

Ha ez a pénz volna csak fogláló,
S még százennyi lenne borraivaló,
S id'adnád a világot rádásnak,
Szeretőmet mégsem adnám másnak!

És következzenek a Petken gyűjtött népballadák:

Túl a vízen

Túl a vízen, a domb oldalába
Két legény áll fekete ruhába.
Amíg ott ők ketten beszélgetnek,
Azt mondja a gazdag a szegénynek.

– Juhászlegény, szegény juhászlegény,
Tele pénzzel ez a kövér erszény.
Megveszem a szegénységet tőled.
Rádásul add a szeretődöt!

– Ha az a pénz volna csak fogláló,
Még százennyi volna borraivaló,
E nagyvilágot adnák rádásul,
Szép szeretőm úgy sem adnám árul.

– Jó gazduram, adja ki a bérem,
Én már többé a nyáját nem őrzöm.
Szép leányát odaadta másnak,
Viselje hát gondját a nyájának.

– Jancsi fiam, ne hagyj itt bennünket,
Ne vedd ki a nyári fizetésed,
Veszek néked olyan vásárfiát,
Karácsonyi ráncos szárú csizmát.

Cserebogár, sárga cserebogár,
Mondd meg nekem, mikor leszen még nyár.
Én nem kérdelem, sokáig élek-e,
Csak azt mondd meg, rózsámé leszek-e.

Énekelte: Bíró János Pál, 65 éves, Petek, 1984. jan. 20.
Gyűjtötte: Lőrincz Ilona, Lőrincz József.

Leégett a szegedi nagy csárda

Leégett a szegedi nagy csárda,
Beleégett a számadó subája.
De a szegény barna juhászlegény,
De maga is beleégett szegény.

Számadónak nincsen semmi kára,
Mást veszen a szegedi vásárba,
De a szegény barna juhászlegény,
De maga is beleégett szegény.

– Mutassátok, mutassátok sirját,
Hadd öntözsem könnyeimmel hantját.
Hadd teremjen rózsát, ne töviset,
Mer ő engem igazán szeretett.

Énekelte: Józsi Pálné Bíró Lídia, 77 éves, Petek, 1984.
Gyűjtötte: Lőrincz Ilona, Lőrincz József

Petőfi 1845-ben írta az *Alku* című versét. A *Pesti Divatlap* karácsonyi számában jelent meg és hamar elterjedt a nép körében. Az Erdélyi János által szerkesztett, nemsokára megjelentetett háromkötetes népköltési gyűjtemény

Túl a vízen

Énekelte: Bíró János Pál 65 éves, Petek, 1984. I. 20.
Gyűjtötte: Lőrincz Ilona, Lőrincz József.
Lejegyezte és a kottaképet készítette: Csathó Kunigunda

Voice

Túl a vízen, a domb ol - da - lá - ba, Két le - gény áll fe - ke - te ru - há - ba.

A - míg ott ők ket - ten be - szél - get - nek, Azt mond - ja a gaz - dag a sze - gény - nek.

<p>- Juhászlegény, szegény juhászlegény, Tele pénzzel ez a kövér erszény. Megveszem a szegénységet tőled. Rádásul add a szeretődöt!</p> <p>- Ha az a pénz volna csak fogláló, Még százennyi volna borraivaló, E nagyvilágot adnák rádásul, Szép szeretőm úgy sem adnám árul.</p>	<p>- Jó gazduram, adja ki a bérem, Én már többé a nyáját nem őrzöm. Szép leányát odaadta másnak, Viselje hát gondját a nyájának.</p> <p>- Jancsi fiam, ne hagyj itt bennünket, Ne vedd ki a nyári fizetésed, Veszek néked olyan vásárfiát, Karácsonyi ráncos szárú csizmát.</p>
--	---

Cserebogár, sárga cserebogár,
Mondd meg nekem, mikor leszen még nyár.
Én nem kérdelem, sokáig élek-e,
Csak azt mondd meg, rózsámé leszek-e.

ményben már népdalként jelent meg. A folklorizálódott Petőfi-versek között ez a legnépszerűbb és a legelterjedtebb. Nemcsak népdalként, hanem népballadák részeként is ismeretes. A költő részt vett a Kisfaludy Társaság által a népköltészet gyűjtésére 1844-ben meghirdetett pályázaton. Olyan vélemény is van, hogy e vers nagy részét a folklórból vette. (Lehetséges, hisz a hetvenes években az udvarhelyszéki Kecsetkisfaluban is gyűjtöttünk olyan népdalt, amelyről nehéz megállapítani, hogy Petőfi-folklorizáció-e, vagy a folklorizmus jelenségével állunk szemben. Így kezdődik: *Két fa között felsütött a holdsugár, / Megátkozott engem az édesanyám...*)

Az általunk vizsgált Petőfi-vers szövegfókusza, a cím a lényegre utal: a két szakaszban egy alkuról van szó. De szokatlan az adásvétel tárgya: a juhászbojtár szeretőjéért ajánlott sok pénzt egy gazdagabb legény. A népelet, a népi szemlélet tipikus helyzetét rögzíti a költemény: a bojtár semmi pénzért sem adná a számára oly kedves személyt. Feltűnő a stílus, a nyelvezet, a megfogalmazás egyszerűsége, a lírai realizmus. A versben erős a tömörítés: lényegi képet villant fel a szöveg, az alku, a beszélgetés pillanatát rögzíti az erős drámaiságú párbeszéd. És csak ennyi.

A *Túl a vízen, a domb oldalába...* kezdetű balladában részleteződik a történet. A hely természeti kezdőképszerű rögzítése után a beszélgető felek ruházatára is van utalás. Az első szakasz után következik a Petőfi-vers két szakasza, szinte változatlanul. A párbeszéd sorai csiszolódtak a közösségi használat folytán, a balladában a ritmus természetesebben gördül, pl. a *S id'adnád a világot rá'dásnak* helyett *E nagyvilágot adnák ráadásul*.

Az első kép után, amelyben a két legény vált szót, a másodikban Jancsi juhász és gazdája beszélgetnek. A párbeszédéből kiderül, hogy a gazda lányába szerelmes a juhász, de mivel az apa másnak adta lányát, ő távozni készül. Patriarchális, bensőséges, tisztességtudó gazda–juhász viszonyt tükröznek a „Jancsi fiam” és a „jó gazduram” megszólítások. A gazda hiába kérleli, ígéretet, a legény hajthatatlan marad. Csalódottságát lírai jellegű sorokban, mély mélabúval fogalmazza meg az utolsó szakasz.

A másik ballada (*Leégett a szegedi nagy csárda*) mintha ennek a történetnek a folytatása lenne. Pontosítja a helyet, befejezi a tragédiát: leégett a szegedi csárda, benne égett a csalódott juhász is, siratja őt a kedvese. Többet nem tudunk meg, balladai homályba burkolva maradnak az események.

A variánsok dallamuk szerint alig különböznek egymástól, az új stílusú balladák közé tartoznak. Ritmusképletük: 4/4/2, ami egy alkalommal 4/4/3-ra, tizenegyesre vált, akárcsak a Petőfi-vers egyik sora: *E nagyvilágot adnák ráadásul*. Petőfinél is tizenegy a szótagszám: *De ráadásul add a szeretődöt*. Sajátos, ritmuszőkkentő hatásuk van.

A *Túl a vízen, a domb oldalába* sor és a helyre való utalás (Szeged) a balladák alföldi eredetére utalnak, de a földműveléssel, állattenyésztéssel, foglalkozó, hegyes-dombos határu petkiek körében is közkedvelté vált ez az átültetett tragikus dal. Reméljük, az újabb nemzedékek is tovább viszik, utódaiknak közvetítik ezt a hűség, becsület, tisztességtudás eszményét közvetítő szellemi-erkölcsi üzenetet!

Lőrincz József